

הלכות ירושת בכור

כרחם לתת לאח הבכור פי שנים ולכן לא יכול לסלק את עצמו בחיי אביו.

ולפי חידושו הגדול של נתיה"מ אפשר ליישב מדוע התורה לא הביאה את ירושת הבכור בפרשת פנחס, ורק יש להעיר מדוע התורה לא כתבה במפורש שהאחים יתנו לבכור פי שנים, ולפי דרכו של הקצוה"ח נשאת הקושיא מדוע התורה לא כתבה זו בפרשת ירושה, וצ"ע.

וכעת נעסוק בהגדרת בכור, מי נקרא בכור ובפרט לאור ההתפתחות הרפואה המודרנית אשר מציבה לנו שאלות מרתקות בגדר בכור.

החילוק בין בכור לענין פדיון הבן לבכור לענין ירושה

ודע שיש חילוק בין מיהו בכור לענין פדיון הבן לענין מיהו בכור לענין ירושה, והחילוק העיקרי היא שבכור לענין פדיון הבן תלוי באמא שנאמר בפרשת בא (שמות, פרק יג, פסוק ב) "קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא" שהוא מי שפטר – פותח את הרחם של האמא תחילה, כמו שנאמר במשלי (פרק יז, פסוק יד) "פטר מים ראשית מדון", משא"כ בכור לענין נחלה הוא תלוי באבא "ראשית אוננו", והתרגום מתרגם "תוקפיה", פירוש הכח של האבא.

ולכן ג"כ הבכור נוטל פי שנים רק בנכסי האב ולא בנכסי האם, ומאידך לענין פדיון הבן זה תלוי ג"כ באמא ולכן בכור לאמא כהנת או לוויה, הגם שבדרך כלל ביהדות הולכים רק אחרי האב, אבל כאן האמא פוטרת אותו מפדיון הבן, כי אינו "פטר רחם בישראל".

וכך פותחת המשנה בריש פרק ח ממסכת בכורות (דף מו.) "יש בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, בכור לכהן ואינו בכור לנחלה, בכור לנחלה ולכהן, ויש שאינו בכור לא לנחלה ולא לכהן", ומפרט המשנה ומונה את האופנים השונים של הבכורות כדי להלן:

א. איזה הוא בכור לנחלה ואינו בכור לכהן? – הבא אחר הנפלים, פירוש אם האמא הפילה קודם לידת הבן הבריא וכגון שההפלה היתה בחודש שלישי ואילך (ולפני זמן זה, ישנם הרבה פרטים ולא נאריך בהם כי זה קשור להלכות פדיון הבן), אז אינו בכור לענין פדיון הבן כי אינו פטר רחם, אבל הבא אחריו הוא בכור לענין נחלה כי הוא ראשיתו של האבא.

ב. איזה הוא בכור לכהן ואינו בכור לנחלה? – כגון אדם שנשא אשה שלא היה לה עדין ילדים (ואפילו שהפילה בתוך ארבעים יום לתחילת ההריון) וילדה לו בן בכור, אז הוא בכור לנחלה ולפדיון הבן, אבל אם אותו אדם יתחתן עוד אשה שלא היה לה עדין ילדים וילדה לו בן

"כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנאה וילדו לו בנים האהובה והשנאה והיה הבן הבכור לשנייה: והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנאה הבכר: כי את הבכור בן השנאה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה" (דברים פרק כא פסוקים קטו - יז)

מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן אם מונים את ירושת הבכור למצוה בפני עצמה

בפרשת השבוע אנו נקרא על 74 מצוות, והיום נעסוק במצוה מעניינת של ירושת בכור אשר היא כלולה בכלל מצוות נחלות וכמבואר ברמב"ם בספר המצוות (עשה רמח), ואומנם הרמב"ן בהשגות על ספר המצוות (שכחת הלאוין, יב) הקשה על הרמב"ם מדוע השמיט עשה של נתינה לבכור ולא של "לא יוכל לבכר" כמבואר בפרשת השבוע, וע"ע בקצות החושן בסי' מן רפא ס"ק א, ומ"מ הרמב"ם כתב "ומכלל דין זה בלא ספק היות הבכור יורש פי שנים. שזה משפט ממשפטי היורשים", וכן בהלכות נחלות מנה למצוה אחת בלבד.

ובשיעורים הקודמים עסקו מאילו נכסים הבכור מקבל פני שנים כגון בכסף הנמצא בבנק וכדומה, ועל כך יש סימן שלם בשו"ע חו"מ סימן רעה, ובעזרת ה' הדברים עתידיים לצאת לאור בספר חדש "סדר המשפט" כרך ג. ורמז יפה כתב הבעל הטורים בפרשה "לתת לו פי שנים. בשביל שהוא נוטל פי שנים יש באותיות "בכור" ענין כפילות. הבי"ת כפולה על האל"ף שלפניה. וכן הכ"ף כפולה על הו"ד שלפניה וכן הרי"ש כפור לה על הקו"ף שלפניה. והו"ו נכתבת כפולה שכותבין אותה ב' ווי"ן". ולכן הבכור נוטל פי שנים מהנכסים פירוש שאם הם ארבעה בנים, מחלקים את הנכסים לה' חלקים, והבכור נוטל ב' חלקים וכל אח נוטל חלק אחד.

מחלוקת הקצוה"ח ונתיה"מ אם הבכור מקבל את חלקו מאביו או מאחיו

ויש להאיר הארה אחת בפשוטו של מקרא שהרי את כל דיני נחלות למדנו בפרשת פנחס, ושם לא גילתה לנו התורה על ירושת הבכור אלא על ירושת הבן והבת, האח ושאר הקרובים, וגם בפרשה זו שהתורה מלמדת את ירושת הבכור היא לכאורה כותבת זאת כבדרך אגב שיש איסור לבכר את בן אהובה על פני בן השנאה, אבל לא כותבת ישירות שיש לתת לבכור פי שנים, והלא דבר הוא.

והנה פליגי הקצוה"ח (סימן רעה, ס"ק יג) עם נתיה"מ (שם, ס"ק ט) האם הבכור מקבל את חלקו מאביו ככל ירושה או מאחיו כעין מתנה, דהקצוה"ח למד שהיו ירושה רגילה ורק שהתרה בה שמקבל פי שנים ולכן יש לו צד שיכול להסתלק בחיי אביו מירושה זו ולומר שלא רוצה לקבל פי שנים, ונתיה"מ חלק עליו וס"ל שהיו מתנה מאת האחים שהתורה חייבה אותם בעל

שתלוי בעצם הלידה שבדין הוא שיטול פי שנים.

ספק בכור מהפריה (Fertilizacjon)

וכעת נדון בשאלה מעניינית: זוג שקיבלו היתר מתלמיד חכם מובהק לעשות הפריה חוץ גופית ויש להם ב' עוברים והכניסו לרחם האשה קודם עובר א' שהיה ג"כ ראשית אוננו של הבעל ואח"כ עובר ב', ובשעת הלידה עובר ב' יצא ראשון מיהו הוא הבכור לענין ירושה?

תשובה: ראשית כל יש לדעת שבן הנולד ע"י הפריה, הרי הוא בנו לכל דבר וכפי שהעלו פוסקי זמננו בשו"ת יביע אומר (ח"ב, אה"ע, סימן א, וח"ז, יו"ד, סימן כד, אות ה) ובשו"ת ציץ אליעזר זר (חלק ט, סימן נא, קונטרס רפואה במשפחה, שער ד) ועוד פוסקים, ובלבד שתהיה השגחה כשרה שלא הוחלף הזרע ח"ו.

והנה בספר אדרת אליהו בפרשת כי תצא (דברים, פרק כא, פסוק יז) הובא מעשה שהיה בימי הגר"א ז"ל כי איש אחד לקח אשה וישנאה ויגרשה איזה שבועות אחר החתונה ויקח תיכף אשה אחרת והנה עוד לא כלו שבעה ירחים ותלד האשה השניה לו בן ואחר זמן נודע כי בעוד ימים לא כבירים ילדה גם האשה הראשונה הגרושה ג"כ בן זכר, כי נמלאו לה תשעה ירחים, ואחר זמן רב נפלה מחלוקת בין משפחת הגרושה ובין האיש המגרש מי יהיה היורש נחלתו לקחת פי שנים. ויהי כאשר נודע הדבר לרבינו הגר"א ז"ל אמר כי גם על רמזה לנו התורה הקדושה, כי באמת קשה הרבה קושיות בקרא: **(א)** בתחילה אמר וילדו לו בנים האהובה והשנואה, משמע בתחלה ילדה האהובה, ואחר זה אמר והיה הבן הבכור לשנייה. **(ב)** מה זה שכתבה התורה "ק לא יוכל לבכר את בן האהובה, מהיכי תיתי שיוכל לבכר עד שתצטרך להזהיר שלא יוכל, מה שלא מצינו כזאת ברוב המצות. **(ג)** מדוע קרא אותה שנואה (לפי פשוטו של מקרא), והא לא תשנא את אחיך בלבבך כתיב. **(ד)** מדוע פרשה לנו התורה "ק הטעם בזה יותר מרוב המצות (כי הוא רא"שית וגו').

אלא ודאי שהכל נרמז באורייתא, וכספור דנא שהגרושה תכור נה בשם שנואה (כי אסור לגרשה עד שמצא כו') והשניה שלקח תחתיה תכונה בשם אהובה, ובאופן זה יחפץ הבעל לבכר את בן האהובה (היינו השני) על פני בן השנואה (היינו המגורשת) ולתת לבן השניה פי שנים וטעמו ונימוקו עמו יען הוא נולד בת"חילה, על כן צותה התורה "ק כי לא יוכל לבכר וגו', כי אם את הבכר בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים (אף שנולד אח"ז) וכדי שלא יהיה הדבר לפלא פירשה התורה "ק הטעם, כי הוא ראשית אוננו לו משפט הבכורה, **כי אחרי זמן ההריון אזלינן ולא אחרי הלידה**, והראשון בן השנואה יירש את נחלת אביו, עכת"ד, וכ"כ הגאון ר' שלמה קולגר בספרו חכמת שלמה (חו"מ, סימן רעח) משם הגר"ח מוואלוז'ין, וע"ע בכלי חמדה בפרשת כי תצא ובפרשת תולדות.

ולכא' יש לסייעו ג"כ מדברי רש"י בפרשת תולדות (בראשית, פרק כה פסוק כו) "ואחרי כן יצא אחיו וגו' - שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו, בדין היה אוחז בו לעכבו, יעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשו מן השניה, צא ולמד משפופרת שפיה קצרה, תן לה שתי אבנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תצא אחרונה, והנכנסת אחרונה תצא ראשונה, נמצא עשו הנוצר באחרונה יצא ראשון, ויעקב שנוצר ראשונה יצא אחרון, ויע-

בכור, אז הבן זה הוא פטר רחם לאמו וחייב בפדיון הבן, אבל אינו מקבל פני שנים בירושה כי הוא לא רא"שון לאבא, ובכך עוסקת פרשת השבוע.

ג. איזה הוא לא בכור לא לכהונה ולא לבכורה? - יוצא דופן והבא אחריו, ופירושו:

בכור שנולד בניתוח קיסרי (Cesaria)

ופירושו: מי שנולד בניתוח קיסרי, שהוא לידה מהצד ולא דרך בדרך הטבעית דרך הרחם, הרי שלענין פדיון הבן, אינו חייב בפדיון שהרי אינו פטר רחם, וגם לענין ירושה אינו מקבל פי שנים וכפי פסק מרן השו"ע בחו"מ סימן רעז סעיף ז "יוצא דופן והבא אחריו שניהם אינם בכורים, הראשון לפי שלא נולד, ונאמר: וילדו לו בנים, והשני שהרי קדמו אחר"2.

ועוד יש להוסיף שבכור שנולד ע"י ניתוח קיסרי, לא חייב בתע"ת בכורות בערב פסח כמבואר בכף החיים (סימן תע, ס"ק ג).

בכור שנולד ע"י מלקחיים (Forceps) או בלידת ואקום (Ventosa)

ודע שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה במס' בכורות פ"ח מ"ב שלא יתכן בכור ביוצא דופן אלא במי שאמו ילדה תאומים, כי אי אפשר שתחיה אמו אחר לידה כזאת, אולם בדורות האחרונים אכשור דרי בס"ד וניתנה רשות לרופאים לרפאות ולחדש אמצעי רפואה ללידה דרך הדופן והיא הנקראת ני"תוח קיסרי, ומ"מ הדין לא השתנה ואין הבכור הנולד בלידה זו נוטל פי שנים, אבל הנולד בלידת ואקום או מלקחיים נידון כבכור לענין נחלה כי הוי דרך לידה, ורק מסתייע הולד לצאת ע"י הווקום או המלקחיים, וראה בשו"ת יביע אומר (ח"ט, יו"ד, סימן כו) שפסק שהנולד בלידת מלקחיים עושים לו פדיון הבן עם ברכה, עכת"ד, וכ"ש הנולד בלידת ואקום. ואף החולקים שם בפדיון הבן מצד שלא הוי ממש פטר רחם, וידו לענין ירושה

1. הסיבה שניתוח זה נקרא ניתוח קיסרי, מבואר ע"פ התוס' במס' עבודה זרה דף י: ד"ה 'ה"ג כל' "מפורש בספר יוסיפון שנשבעו רומיים שלא להמליך עליהם עוד מלך בשביל אחד שלקח אשה אחת בחזקה אלא שהיו ממנים ישיש אחד ולו שלש מאות יועצים ולסוף כמה שנים מלך עליהם אחד בחזקה שמתה אמו בלדתה ונבקעת בטנה ומצאוהו חי ומלך עליהם ונקרא קיסר בלשון רומי והוא לשון כרות בעברית ועל שמו נקראו כל המלכים שלאחריו קיסר".

2. ויש לדון בימנו לענין בן פשוט שנולד ע"י ניתוח קיסרי האם ממעט בחלק בכורה או לא, דבתוס' במס' ב"ב דף קמב: ד"ה בכור מבואר שממעט מחלק בכורה, כי לא נלמד מהפסוק "וילדו לו", אבל לפי שיטת הרמב"ם ומרן השו"ע שהבאתי בשו"ת בנין אריאל (סימן בן) שדין מיעוט מחלק בכורה וירושת הבכור נלמדים מאותה דרשה של "וילדו לו" דבעינן דרך לידה, א"כ לתרוויהו חד דינא, ונימא שה"ה שאינו ממעט מחלק בכורה, והגם שלא הובא דין זה להדיא בשו"ע, א"כ יצא נפק"מ רבתי לדינא שבכל דין חלוקה מוטל לברר לא רק אם הבכור לא נולד בניתוח קיסרי אלא ג"כ אם אחד מהבנים לא נולד בניתוח קיסרי, כי אם נולד בניתוח, הרי הוא אינו ממעט מחלק בכורה ונמצא בכור נשכר, ובפתחי חושן נקט פשיטות שאינו ממעט בחלק בכורה [ח"ט, פ"ב, הערה כא], וביאר את הדברים בטוט"ד בדבר אברהם ח"א סי' כב ס"ק ג, אך על זה גופא אנו דנים דלכא' לפי הרמב"ם ומרן אין הדין כן, וזאת לא שמענו מעולם שבי"ד נזקקו לברר זאת.

קב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הבכורה מן הדין, וכעין זה הוא במדרש רבה (בראשית, פרשה סג, סימן ח). ולכא' לפ"ז ה"ה בנידון דידן שמי שנוצר ראשון בהפריה הוא הבכור שהיה גם ראשית אונן של הבעל.

אולם זה אינו שהרי כתב רבה של סלוניקי המהרי"ד³ בשו"ת בית דוד (ח"מ, סימן קלו) שפשוט שהולכים לפי מי שבפועל נולד ראשון, ואדרבה יש ראיה מיעקב אבינו שרצה לצאת ראשון ולא הוצרכו הפוסקים לכתוב זאת לרוב פשטותו ועי"ש עוד, וכן הסכימו הפוסקים כמבואר בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה תליתאה, חלק ג, סימן נב) ובשו"ת מגן שאול (סימן קכט), ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב, סימן קיד, אות ב) כתב שלא מאמין שיצאו דברין אלו מפי צדיק עי"ש, והובא בספר הערות הגרי"ש אלישיב (בכורות דף מז:), ובספר משפט הירושה (חלק א, עמוד דים שלח-שלט, ושפג-שפד). וכן פשטות הפוסקים שאזלינן רק אחרי מי שנולד בראשון. וכן העלה בשו"ת עמודי המשפט (ח"ב, סימן טו"ב). וע"ע בקונטרס יד יוסף (יונג, בראשית סימן ז), ובספר מגד יעקב (בכורות, סימן פג), ובספר אוצרות המשפט (בריש סימן רעה). ובשו"ת משנה הלכות (ח"ו, סימן רצא)⁴.

ומ"מ כן עיקר להלכה ולמעשה שהנולד ראשון בפועל הוא בכור לנחלה ולפדיון הבן.

בדיקת טומטום ע"י אולטרסאונד (Ultrasonido)

איתא בגמ' במס' ב"ב דף קכו: "אמר ר' אמי טומטום שנק' רע ונמצא זכר אינו נוטל פי שנים דאמר קרא והיה הבן הבכור לשניאה עד שיהא בן משעת הויה", וכן פסקו הפוסקים ומרן השו"ע בחו"מ סימן רעז סעיף ד.

ויש לדון בימנו שע"י האולטרסאונד עין רואה אם זכר אם נקבה הוא, א"כ איכא לברורי האי מילתא בשעת הלידה ממש, אם זכר אם נקבה הוא, או דילמא שכיון שבשעת הלידה אינו בן, קאי על דין תורה, ואפשר שתלוי בנידונו של הגר"א וסרמן בקוב"ש אות תה מה הדין אם ביציו מבחוץ.

3. להגאון הקדוש ר' יוסף דוד, רבה של סלוניקי, נולד בערך בשנת תט"ז (כשישים שנה לפני הגר"א) וספרו הוא אחד מספרי הפסק החשובים ובפרט לדידן בני ספרד.

4. ויש בכך עוד אריכות דברים ובפרט בענין בכורת יעקב, כי הנה בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב, סימן קעד) כתב "שאלה אשה שלא בכרה וילדה תאומים א' פטר רחמה בכ"ט דאדר ראשון וא' בר"ח אדר שני שזה נכנס לכלל שנותיו חודש א' קודם חבירו לענין ייבום מהו: תשובה גזרת מלך היא בכה"ג דרב יעבוד צעיר ולענין כבד את אביך וגו' לרבות אחיך הגדול (כתובות ק"ג) הקודם יכבד את המאוחר וכן לענין ייבום אף על פי שהראשון בכור לכהן אבל אינו בדין והיה הבכור אשר תלד כי אין לנו אלא דברי רבותינו (יבמות כ"ד) דבגדול האחים הכתוב מדבר והצעיר הוא הגדול. ומי יודע אם לידת יעקב ועשו היתה כעין זה וכו'", ובשו"ת שבות יעקב (ח"א, סימן ט) השיג עליו שרק לענין בר מצוה אזלינן בתר מי שנולד יותר מוקדם לפי סדר החודש אבל לענין שאר דיני התורה, הכל תלוי במי שנולד ראשון, דאם לא כן הרי זה ישתנה משנה לשנה, כי בשנת העיבור מי שנולד קודם הוא יקרא הגדול ואילו בשנת פשוטה מי שנולד מאוחר הוא יקרא הגדול וזה דוחק, עכ"ת, ואולי אפשר שהלק"ט למד שהכל תלוי בשנת הבר מצוה מי נכנס ראשון לעול התורה והמצוות.

אבל לענין עצם דין יכיר שנולד לאחר מיתת האב ואפילו בגור סס שפסק השו"ע שם שאינו בכור, פשוט שלא מהני הכרה ע"י אולטרסאונד, שהרי היא קודם הלידה ואנן קיימין לאחר הלידה, וע"ע בספרי שו"ת בנין אריאל (עמוד סה) שראיה באולטרסאונד לאו שמיה ראיה לדברים התלויים בראיה, ושו"ר בספר נשמת אברהם (סופר, סימן רעז, ס"ק ג) ששאל את הגרי"ש אלישיב מה הדין אם רואים באולטרה סאונד שהוא זכר, והשיב שאם הוכר ע"י אולטרסאונד או כל הכרה אחרת שהוא זכר, הרי שהוא נידון כזכר, ואפשר בגלל שס"ל שהיו ביורר מילתא בעלמא.

בכור באינקובטור (Incubadora)

עוד פסק השו"ע שם בסעיף ו' "הבא אחר נפלים, אף על פי שיצא ראש הנפל כשהוא חי, הבא אחריו בכור לנחלה. וכן בן ט' שיצא ראשו מת, הבא אחריו בכור לנחלה, שזה שנאמר: ראשית אונן הוא שלא נולד לו קודם לזה (ילד) שיצא חי לאויר העולם. לפיכך בן ט' שהוציא רוב ראשו חי, הבא אחריו אינו בכור".

ויש לדון בימנו שהנולד בן ח' חודשים ואפילו בן ו' חודשים מכ' ניסים אותו לאינקובטור וחי, הן לענין שהוא בכור לענין ירושה, והן אפילו שאם מת, אין הבא אחריו בכור, מכיון שחי זמן מה [וכמבואר שם בט"ז ובשער משפט אליבא דהשארית יוסף], ומה גם לפי מה שדן מרן החזו"א ביו"ד סימן קנה ס"ק ד דהש"תנו הטבעים בימנו דבן ח' פעמים רבות שחי עי"ש.

ובפשטות הרי הוא כחי לכל דבר וגם לירושה, ורק זאת יש לדון אם היה אפשר לחבר לאינקובטור ולא חיברו אותו ומת, האם ממעט מאחר שבימינו יש אופציה לחיות, ועיין בה, ושו"ר שביותר מזה הסתפק הגרש"ז אורבך צ"ל מה הדין אם כבר שמו אותו באינקובטור ופתאום "נהרג" האם הבא אחריו בכור לנחלה, והובא בספר נשמת אברהם (סופר, חו"מ, סימן רעז סוף ס"ק ד).

כשנפטר הבכור בחיי האב, בני הבכור מקבלים חלקו

עוד פסק מרן בשו"ע בחו"צ סימן רעז סעיף טו "מי שהיו לו שני בנים, בכור ופשוט, ומתו שניהם בחייו והניחו בנים, הבכור הניח בת והפשוט הניח בן, הרי הבן הפשוט יורש בנכסי הזקן שליש חלק אביו, ובת הבכור יורשת שני שלישים, שהוא חלק אביה", וראה נפק"מ גדולה על כך בקטע הבא.

חזקת הבכור

מעשה שהיה שהבכור נפטר בעודו צעיר לימים והשאיר כמה יתומים, ולאחר עשרות שנים שנפטרו האבא והאמא באו בניהם ובני הבכור לחלוק את הירושה, והורה הדיין שמכיון שאין מי שיעיד על הבכור שהיה בכור וכן שלא היה ניתוח קיסרי וכדו', לכן אין לבני הבכור זכות ליטול פי שנים כדין בכור אלא חלקו בשווה עם שאר האחים.

ולענ"ד הרי זה המורה כן טועה בדבר משנה וחייבים האחים לתת לבני אחיהם הבכור פי שנים, שהרי כתבו מרן השו"ע בריש סימן רפ והרמ"א בריש סימן רפד "כל היורשין יורשין בחד זקה, כיצד עדים שהעידו שזה מוחזק לנו שהוא בנו של פלוני

שם אמרה: זה יצא ראשון, נאמנת. אמו, כל שבעת ימי הלידה, נאמנת לומר: זהו הבכור. אביו, לעולם. אפילו אמר האב על מי שלא הוחזק בנו כלל: בני הוא ובכור הוא, נאמן. **וכן אם אמר על המוחזק לנו שהוא בכור: אינו בכור, נאמן**, ומדויק שלולי העדות של האב היה די בחזקת בכור בלבד, ורק בגלל שמעיד להיפך, התורה נתנה נאמנות לאב, אבל כל זמן שאין סתירה לחזקת הבכור הרי הוא בחזקתו, וכ"ש שהאחים ג"כ בכלל לא מערערים אלא מודו ומקיימי שאחיהם היה הבכור א"כ ודאי שבניו צריכים ליטול פי שנים.

או אחיו, אף על פי שאין עדי יחוס ולא ידעו אמתת היוחסין הרי אלו יורשין בעדות זו, ומקורם מדברי הרמב"ם בהלכות נחלות פרק ד הלכה ז, ואע"פ שדיברו לענין שאר היורשים אולם נראה שכן הדין לענין מי שהוא מוחזק לבכור דמאי שנא, שהרי הכלל הוא שמספיק חזקה ולא צריך עדות ברורה, וכן נראה להוכיח ממה שפסק מרן בשו"ע בסוף סימן רעז הנ"ל ומוכח שגם לאחר מיתת האב, יורשת בת הבכור פי שנים, ואע"פ שיש מקום לבעל דין לדחות דשאני התם שהוחזק הבכור ע"פ האב בודאות, אולם אכתי נראה להוכיח ממה שפסק מרן שם בסוף ע"י יב "שלשה נאמנים על הבכור, חיה, אמו ואביו. חיה מיד,

חיזוק מפרשת השבוע: מה הקשר בין מתנות לאביונים לחודש אלול?

כתב מרן החיד"א שאלול ר"ת א"ש ל'רעהו ו'מתנות לאביונים (אהבת דוד, דרוש יד לשבת זכור).

וצ"ב מה הקשר בין אלול למתנות לאביונים?

ונראה בס"ד להסביר את הדברים ע"פ מה שביאר הגר"א את הפסוק במשלי (פרק ו, פסוק יב) "לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב", שההבדל בין דל לאביון הוא: שדל אין לו כלום להחיות את נפשו, ואביון הוא מי שיש לו מה לאכול אבל תאב לכל דבר ואין לו מה שתאב, ולכן אמר 'מקימי מעפר דל' מי שאין לו כלום שהגיע לארץ נפשו והקב"ה מקימה ו'מאשפות' שהוא מקום מטונף ירים את ה'אביון' שתאב לעמוד ממקום טינופו והן נגד מי שהוא ערום ומשולל מן המצות והוא 'דל', ו'מאשפות' הוא מי שמטונף בעבירות ותאב לעלות ולשוב מהן ובוכה לעלות מהם נקרא 'אביון' הוא ירים 'להושיבי עם נדיבים' הם האבות 'עם נדיבי עמו' הם הנביאים והוא הנרצה במרכבות 'עמי נדיב'.

ומחדש לנו אדוננו הגר"א שגם מי שיש לו תאוה לעמוד במקום טינופו, אבל מצד שני הוא לתאב לעלות ולשוב מהם ובוכה על כך, אז הקב"ה מגביה אותו שזוכה להיות במחיצת האבות והנביאים, והדברים נוראים.

וידוע מה שכותב ר' יונה בפתחי לשערי תשובה (שער א אות א) "מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפן, ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו, לרוב טובו וישרו כי הוא ידע יצרם, שנאמר (תהלים כה, ח): "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך".

אחד מטובותיו של הקב"ה שאינו חפץ במות המת אלא בשובו מדרכו – וחיה, הוא רוצה שנזכה לעלות מתוך פחת המעשים על שנהיה במחיצתו ובמחיצת האבות והנביאים.

ונראה שזה המתנות לאביונים שיש בחודש אלול שבו שערי שמים פתוחים לקבל בתשובה את הבא להיטהר.

ואנו הרי "בני בכורי ישראל" (שמות, ד, פסוק כב) וביאר הבכור שור (המיוחס לר' יוסף מבעלי התוס' ותלמידו של ר"ת) "כל מעשה ידי בני הם, אבל ישראל בכורי וחביב לי יותר מכולם".

הקב"ה אוהב אותנו לא רק כבנים אלא כבכורים, ואהבת הבכור לאב גדולה מאד כפי שאנו רואים אצל יעקב שבת חילת נערותו של יוסף נתן לו כותנת פסים, וגם לפני פטירתו בפרשת ויחי (בראשית פרק מח פסוק כב) "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך", ומסברים המפרשים שנטל ב' חלקים בארץ אפרים ומנשה כראובן ושמעון. כי עזה כמות אהבה. שהחשיב את יוסף בכור לו מאשתו עקרת הבית – עיקרו של בית – רחל. ולכן אהבה מקלקלת את השורה.

ואמרו בגמ' במס' שבת דף לא. "מה ישראל שנקראו בנים למקום, ומתוך אהבה שאהבם קרא להם: בני בכורי ישראל".

וג"כ הקב"ה אוהב כל אחד מאתנו כבן בכור ורוצה שנשוב אליו בתשובה שלימה ונעשה רצונו כרצונו כל הימים, אמן.